

★
**Okuyucularımızla
Konuşma**
★

Müessesemizin sahibi ve müdürü Server İskit, Avrupa'da birkaç aydır devam eden seyahatinden avdet etmiştir.

Okuyucularımıza müjdeleriz ki "Resimli Tarih Mecmuası" arşivleri bu seyahatle pek çok malzeme ile zenginleşmiş, orijinal yazı, resim ve vesikalarla emsalsiz bir zenginliğe erişmiştir.

Bu suretle memleketin tek ve rakipsiz tarih mecmuası, erişilemez bir tekâmül safhasına ulaşacak ve okuyucularımızın teveccühleriyle münasip bir mukabelede bulunmuş olacaktır.

Bir iki aylık bir fasıla ile azami önümüzdeki sene başında bu zenginlik kendisini gösterecektir.

Resimli Tarih Mecmuası

★
Orijinal yazı ve resimlerimizin
her hakkı mahfuzdur
★

Sayı: 57 ★ Eylül 1954 ★

Cilt 5 ★ Fiyatı 100 kr.

Her ayın başında çıkar ★ Sahibi ve umumi negriyatı fiilen idare eden: Server R. İskit ★ İdare evi: Çagaloğlu Himayet Etfal sokakı No. 4 ★ Posta kutusu No. 18, İstanbul ★ Telefon: 27098 ★ Fiyatı 100 kuruş, yıllık aboneli 10, altı aylık 5 liradır ★ Bu nüsha Murat Kerem dizimevinde dizilmiş ve Tan Matbaasında basılmıştır ★ Kılışeler Kenan kılışehanesinin, kapak başkası San basimevinindir

★
**Dördüncü Cilt
kapak ve ciltleriyle
diğer ciltlerimiz
hakkındaki izahat
kapağımızın üçüncü
sayfasındadır**
★

Sultanahmet camisinde bir mevlid merasimi

MEVLİD VE MEVLİD ALAYI

Süleyman Çelebi, Hazreti Muhammed'in doğumunu, peygamber oluşunu, miracı ve ölümünü fevkalâde tesirli bir nazımla ifade etmiş, muazzam bir şiir âbidesi meydana getirmiştir. Bir anda halk arasında yayılarak ezberlenmiş, her tarafta her vesile ile okunmuştur. Her sene Peygamberimiz efendimizin doğumuna rasthyan rebiülevvel ayının on ikinci gününde büyük camilerde muayyen bir merasimle okunması eski devirlerde devletin resmi törenleri arasına girmişti. Padişahlar merasimle camiye girerlerdi. Buna "Mevlid alayı" denirdi.

Yazan: Mithat Sertoğlu

Gazi Osman Bey, henüz Söğüt'te bulunurken bu bölgenin en nüfuzlu Ahi reisi Edebali'nın kızı Bâla hatunu alarak ona damat oldu. Bu suretle, şeyhin nüfuzundan istifade etmek istedi ve netekim bu-

na muvaffak da oldu. O devirlerde Ahi'lerin Anadolu kasaba ve köylerinde tesir ve hâkimiyetleri pek büyüktü. Genç Osmanlı beyliği de süratle inkişaf edebilmek için onlar tarafından desteklenmiye

muhtaçtı. Klâsik Osmanlı kaynakları, Edebalı'nın kızı ve Osman Beyin zevcesi olarak Mal Hatunu gösterirlerse de yanlıştır. Orhan Beyin validesi olan Mal Hatun Osman Beyin zevcelerinden idiyse de Edebalı'nın kızı değildi. Netekim, Orhan Beyin 1324 tarihli bir vakfiyesinde annesinin adı Mal Hatun bint-i Ömer Bey şeklinde geçer. Mal Hatunun babası olan bu Ömer Beyin kim olduğu meçhuldür. BALÂ Hatun ise, Şehzade Alâüddin'in annesidir.

Osman Beyden az evvel vefat ederek Söğüt'te defnolunan Şeyh Edebalı'nın diğer bir damadı da meşhur Dursun Fakih'dir. Aynı zamanda Şeyh Mahmut ve Mehmet Ali adlı iki eğlu vardır. Şeyh Mahmud'un oğlu Ahmet Paşa ise Orhan Bey zamanında vezirlik etmiştir. Şehzade Süleyman Paşanın Rumeli'ye geçişi dolayısıyla:

Keramet gösterüp halka suya secade salmışsın.

Yakasın Rumeli'nin dest-i takvâ ile almışsın.

Beytini söyleyen bu zattır. Beylerbeyi Lala Şahin Paşanın 1348 tarihli bir vakfiyesinde şahitler arasında adı geçmekte ve Ahmet bin Mahmud-ül-vezir diye zikrolunmaktadır. Bu Ahmet Paşanın oğlu Süleyman Çelebi'dir ve Türkçe olarak ilk Mevlid'i yazan zattır. Böylece, kendisinin Osmanlı hanedanı ile sıhriyeti bulunmaktadır. Yâni, dedesi Osman Beyin kayınbiraderi, babasının halası Osman Beyin zevcesi, Şehzade Alâüddin ise, babasının halazadesidir.

Süleyman Çelebi'nin meşhur Mevlid'i yazması ise, ayrı bir hikâyedir. Kendisi, 1409 yılında, Bursa'da Ulucami'nin imamı bulunuyordu. Aynı zamanda meşhur Emir Buhârî'nin dervişlerinden ve halifelerindendi. Bir gün imamı bulunduğu camide bir vâiz Kuranikerim'in âyetlerinden birisini tefsir ediyordu. Âyetin mânası, Peygamberler arasında fark bulunmadığına

temas etmekteydi. Vâiz daha ileri gidererek:

— Buna göre, fazilette Hazreti Muhammed, Hazreti İsa'ya üstün değildir!

Dedi. Dinleyiciler arasında bulunan Arabistanlı bir zat, bu söze şiddetle itiraz etti ve :

— Sen cahil bir adamsın. Kuranikerim'in Âyetlerine icabettiği gibi mâna veremiyorsun. Peygamberler arasında fark yoktur demek, peygamberlik vazifesi hususunda fark yoktur demektir; yoksa fazilet hususunda değil. Elbette bizim peygamberimiz diğerlerinin haysine efdaldır.

Diyip kendi iddiasını ispat eden diğer bir âyet okudu. İş büyüdü, vâize itiraz eden memleketin yabancısı olduğundan kimse onun tarafını tutmadı. Herkes öbürüne hak verdi. Bunun üzerine Arabistanlı zat evvelâ camiye ve sonra Bursa şehrini terkedip Halep ve Mısır'a giderek dâvasını oralar da ileri sürdü ve iddiasına uygun fetvalar aldı.

Bu hâdise, münakaşayı dinliyen Süleyman Çelebi'ye son derece tesir etmişti. O, bütün ruhiyle sâf bir Müslüman ve temiz bir dervişti.

Bu hâdise, münakaşayı dinliyen Süleyman Çelebi'ye son derece tesir etmişti. O, bütün ruhiyle sâf bir Müslüman ve temiz bir dervişti.

Peygamber Efendimiz hakkında ileri sürülen bu yersiz ve yanlış iddia, onun vicdanını son derece incitmişti. Uzun uzun düşünüp taşındıktan sonra, İslâm peygamberinin ululuğu ve diğerlerine üstünlüğünü anlatacak bir eser kaleme alması karar verdi. Bu eser, halkın anlayabileceği dilde ve anlayabileceği bir ruhla yazılmış olmalı ve halk vicdanına tesir ederek yer etmeli idi. Bu suretle İslâm peygamberinin büyük kıymet ve fazileti halk dilinde kıyamet gününe kadar söylenecek ve tekrarlanacak bir menkıbe haline gelmiş olacaktı.

İşte, Süleyman Çelebi, bu aşkla kaleme sarılıp meşhur Mevlid'i yazdı. Bura-

Camilerimizden birinde yapılan mevlid merasimi

da Peygamberimizin doğumu, peygamber oluşu, miracı ve ölümü sade, lâkin fevkalâde tesirli bir nazımla ifade olunuyordu. Bu suretle baştan başa sehl-i mümteni' denilebilecek muazzam bir şiir Abidesi meydana çıkmış oldu ve hakikaten bir anda halk arasında yayılarak ezberlendi. Her tarafta, her vesile ile Süleyman Çelebi'den sonra yüze yakın Mevlid yazıldığı halde, hiç biri onun kâbına varamamış ve asla yerini tutamamıştır. İçlerinde cidden güzel ve sanatkârane olanları vardır, lâkin Süleyman Çelebi'nin duyduğu büyük heyecanı aynı kuvvette olarak hiçbiri ne yaşamış ne de yatabilmiştir. Bu yüzden, bugün halen onun yazdığı mevlid okunur.

Zamanla, her sene İslâm Peygamberinin doğum günü olan rebiülevvel ayının on ikinci gününde büyük camilerde muayyen bir törenle Mevlid okunması devlerin resmî merasimi arasına girdi. Fatih, İstanbul'u aldıktan ve Ayasofya'yı İslâm maddesi haline getirdikten sonra Mevlid burada okundu. Süleymaniye camisi inşa olunduktan sonra ise merasim bu camiye intikal etti. Nihayet Birinci Ahmet zamanında o vakit "Yenicemi" diye anılan Sultanahmet camisi yapıldı ve bundan sonra da Mevlid burada okunmaya başlandı. Bu münasebetle, padişahlar büyük merasimde camiye gelirler ve buna da "Mevlit alayı" denirdi. Abdülâziz devrinde, onun tarafından yaptırılan Ortaköy camisinde de birkaç kere bu merasim yapılmıştır. Abdülhamit devrinin başlangıçlarında ise, Mevlid okutulma merasimi evvelâ bir kere Sultanahmet camisinde yapılmış, Yıldız'daki Hamidiye camisi inşa olunduktan sonra ise bu tören tamamen buraya intikal etmiştir. Lâkin ilk zamanlarda gayet tantanalı bir şekilde yapılan bu merasim, sonraları basit bir şekle girmiştir.

Şimdi, onsekizinci yüzyılda Sultanahmet camisinde büyük merasimle yapılan bir Mevlid alayını ve merasimini anlatalım.

Rebiülevvel ayının on ikisine rashyan o gün merasimde bulunacak olan devlet ricalî camide toplanırlardı. Şeyhülislâm, Anadolu ve Rumeli kazaskerleri, İstanbul'da bulunan eyalet kadılarıyla o rütbede bulunan ilmiye ricalî ve müderrisler derecelerine göre minberin solunda hünkâr mahfeline doğru yerlerini alırlardı. Vezirler ise, mihrabın sol tarafına konulan seccadelere otururlardı. Onların alt tarafında ise, yeniçeri ağası, şikk-ı evvel defterdarı, nişancı, defter emini, kul kethüdâsı, Reisülküttap, şikk-ı sanî ve sâlis defterdarları, daha sonra mîr-i âlem kaucı başılar, altı kapıkulu süvarisi bölükleri

ağaları, cebecibaşı, topçubaşı, top arabacıbaşı, sipah ve silâhtar kâtipleri ve kethüdaları, haremeyn müfettiş ve muhasebecisi ve kalemin halife denilen sefleri ile kesedar denilen evrak memurları bulunurlardı. Yeniçeri ağası, harb dolayısıyla İstanbul'da bulunmazsa kendisine sekbanbaşı vekâlet ederdi. Zağarcı, seksoncu ve turnacıbaşılar, muhızır ağa, bostancılar odabaşısı, yeniçeri yazıcıları minber kapısı önünden kürsüye doğru, yeniçeri efradı ise dört orta direklerinden direktan direğe dizilerek ayakta dururlardı. Kapıcıbaşılar başlarına selimî kavuk ve mevsimine göre kürk veya ferace giymiş ve atlarına binmiş oldukları halde saraya gelerek padişahı alıp Enderun ağalarının da katıldığı bir alayla camiye götürürlerdi. Buraya varılınca yeniçeri ağası ile kapıcıbaşılar hünkârî selâmladıktan sonra camideki yerlerini alırlardı.

Sadrazam başına kallâvî ve sırtına kış veya yaz olduğuna göre erkân kürkü veya ferace giymiş olduğu ve kendisini konan divan çavuşları arkasından geldikleri halde gelip etrafına selâm vererek mihrabın önüne konulan seccadeye otururdu. Reisülküttap ile çavuşbaşı sadrazamın karşısında hünkâr mahfeli tarafına konulmuş olan seccadelere, tezkireci ve mektupçu efendiler de geri tarafında, hünkâr mahfelinin altında otururlardı. Bu sırada teşrifatçı efendi ile teşrifatçı halifesi ve kesedar başlarında mücevvezeleri olduğu halde buhurdanlar getirip sadrazamın, şeyhülislâmın ve vezirlerin önüne koyarlardı. Mevlid'in okunması bittikten sonra bunları kaldırmak da onların vazifeleri idi.

Bu merasim sırasında nakibüleşraf bulunan zate hususî bir ehemmiyet verilirdi. Seyyid ve şeriflerin, yani Peygamber Efendimizin torunları Hazreti Hüseyin ve Hazreti Hasan'ın temiz soyundan gelenlerin arasından kendilerine baş olarak seçilen, onları devlet nezdinde temsil edip hak ve imtiyazlarını korumak ve defterlerini tutmakla mükellef bulunan nakibüleşraf efendi, caminin sağ tarafındaki köşede kendisine hususî olarak ayrılmış olan yerde yalnızca otururdu. Mevlit münasebetiyle dağıtılan şeker ve şerbetten onun hissesi ayrı bir tabla ile kendisine takdim olunur, merasimden sonra ise, kendi adamlarıyla birlikte gence yalnızca evine dönerdi.

Padişahın camiye gelmiş olduğunu anlatmak için hünkâr mahfelinin perdesi kaldırılırdı. Bunun üzerine halifelğine hürmeten camide hazır bulunanlar ayağa kalkarlardı. Kafesin kapısı kapatılınca da

gene yerlerine otururlardı. Bundan sonra müezzin mahfelinde fetih süresi okunur, sonra da evvelâ Ayasofya kürsü şeyhi ve müteakıben Sultanahmet camisi vâizi kürsüye çıkarak kısa birer vaızda bulunup inerlerdi. Bu sırada, hazır bulunanlara şerbet dağıtılır ve Darüssaade ağası kâtibî vasıtasıyla vâizlere hil'at giydirilip ihşanlarda bulunulurdu.

Bundan sonra ise, evvelâ birinci mevlîthan, arkasından ikinci mevlîthan kürsüye çıkıp Mevlid'i okurlardı. Sıra:

Geldi bir ak kuş kanadıyle revan
Arkamı sıgadı kuvvetle heman

Beytine gelince cemaat hep birden ayağa kalkardı. Bu esnada, hünkâr mahfelinin perdesi dışında bulunan müjdecibaşı, Mekke emirinin nâmesini teşrifatçı efendi delâletiyle sadrazama götürür ve eteğini öperek takdim ederdi. Bunun üzerine sadrazam reisülküttaba işaret eder, o da seğırtip nâmeyi alarak müjdecibaşı ile birlikte padişahın huzuruna girerdi. Huzurda bulunan Darüssaade ağası nâmeyi reis efendiden alıp silâhtar ağanın yardımıyle kesesini açar, içinden nâmeyi çıkarır ve tekrar ona verirdi. Reis efendi ise bunu hünkârın huzurunda okurdu. Haremeyn evkafının nazırı bulunduğu için bu sırada evvelâ Darüssaade ağasına kırk ve sonra reisülküttap ile müjdecibaşına kaftan giydirilirdi. Reis efendi, bunu müteakıp yerine dönerdi.

Aynı zamanda padişaha Medine'den gelen hurmadan bir miktarı gümüş bir tabak içinde peşkirbaşı ağa vasıtasıyla sadrazama gönderilir, peşkirbaşı ağa bunu vezirin önüne koyduktan sonra onu selâmlayıp çekilirdi.

Sadrazam, bu hurmadan bir iki tane

yedikten sonra, bir iki tane de şeyhülislâma verir, sonra da vezirlere, yeniçeri ağasına, defterdar efendiye, kethîda beye, reis efendiye, nişancıya, defter eminine, çavuşbaşıya birer tane hurma verir ve boşalan tabak bostancı karakulağı vasıtasıyla hünkâr mahfelinde bulunan peşkirbaşı ağaya iade olunurdu. Sadrazam, aynı zamanda ona, bostancı karakulağı vasıtasıyla yüz altın gönderirdi.

Bu sırada ise, ikinci mevlîdhan kürsüden inerek yerini üçüncü mevlîdhan bırakır ve Mevlid'in alt tarafını o okuyup tamamlardı. Aynı zamanda, Sultanahmet camisi mütevellisi sadrazma ve Ayasofya camisi mütevellisi şeyhülislâma, diğer evkaf mütevellileri ise derece sıralarına göre öbür vezirlere vesair devlet erkânına şeker tablalarını getirirlerdi.

Mevlid'in okunmasını müteakıp dua edilir ve başta sadrazam olduğu halde bütün devlet erkânı camiden çıkıp dışarıda merdiven dibindeki musluklar önünde atlarına binerek padişahı selâmlamaya hazırlanırlardı. Padişah, atına binmiş olduğu halde görününce başta sadrazam olmak üzere hepsi kendisini selâmlarlardı. Aynı zamanda alkışçı çavuşların:

— Uğurun hayır ola, yaşın uzun ola,
Hak Tealâ efendimize ömürler vere, devle-
tinle çok yaşa !

Şeklindeki alkışları yükselir ve hünkâr saraya dönerdi. Bundan sonra sadrazam vezirler vesairleri tarafından selâmlanarak ayrılır, arkasından şeyhülislâm ve diğer vezirler daima geride kalanlar tarafından selâmlanarak sıra ile avdet ederlerdi.

Mevlid'in okunması sona erdikten sonra okuyanlara hil'at giydirmek ve ihşanlarda bulunmak da âdetti.

Divân edebiyatında darbı mesel haline gelmiş nice beyitler ve mısra'lar vardır ki, bunları yazarların zamanla adları bile unutulmuştur. Bilhassa son mısraını dili mizden düşürmediğimiz :

Güle kûş ettiremez yok yere bûlbûl inler

Varak-ı mühr ü vefayı kîm okur, kîm dinler

Beyti 1545 yılında vefat eden Karamanlı Mehmet Kâmi'nindir. Kâmi Efendi, müderrisliklerde ve kadılıklarda bulunmuştur.

